

GENERALSKA BAŠČA U GORNJEM OSIJEKU

Kada je Osijek g. 1809. otkupivši se novcem od komorskog trgovišta postao kr. i sl. gradom, pridržao si je koje vojni koje civilni erar unutar teritorije grada neke parcele. Među ovima bila je i t. z. generalška bašča u gornjem gradu. To je bio grunt na ulazu u gornji grad, koji je bio ograđen prostom tarabom. Taj je grunt Osijek dao na uživanje ondašnjem tvrđavskom zapovjedniku generalu Pemleru.

Protokol od 3. IX. 1809. odredio je »da se ovaj grunt tvrđavskom zapovjedniku ostavi i nadalje na uporabu, no izmijene li se okolnosti on se ima gradu povratiti«. Kako se grad stavio na stanovište, da je bašča predana na uživanje samo osobi Pemlerovoj, a on već odavna umro, obratio se grad 28. V. 1868. na namjesničko vijeće sa zahtjevom, da se bašča, koja je gradu za njegov razvitak bezuvjetno potrebna, povrati. G. 1868. dokinuto je u Osijeku tvrđavsko zapovjedništvo.

Namjesničko vijeće zatražilo je regulatornu osnovu grada i zatražilo vrt od vojnog erara. 7. XII. 1869. stigao je od zem. vlade odgovor, da se molbi grada ne može udovoljiti, jer da se tome protiviti vojni erar.

Dne 3. II. 1871. magistrat je vladi uputio opširni izvještaj, iz kojega vadimo ovo: »Gornjem se gradu mora odstupiti vrt, jer je on kao vojnički grunt golema zaprijetka njegovom razvitku. Gornja varoš graniči sa sjevera rijekom Dravom, sa zapada Retfalom, s juga varoškim pašnjakom, sa istoka generalskom baščom. Stiješnjen ovako nema se kuda razvijati: uz Dravu preostao je jedva toliki prostor, koliki je potreban za kopit-

nicu (kojom konji vuku šajke); sa zapada dijeljeli gornju varoš od Retfale obični sokak; na jug ne može da se širi, jer ovuda prolazi nova željeznica; širiti se dakle može samo na istok prema tvrđavi i tu mu smeta pomenuta bašča.

A Osijek, bolje gornji grad rapidno raste brojem žiteljstva. Dok je god. 1809. sav grad brojao nešto više od 8000 duša, danas već broji toliko sama gornja varoš, a granice su njene i onda i sada iste. Radi toga je u varoši iskorišćen i najmanji prostor tako, te je i gornjovaroška pijaca rasparcelirana u kućišta i sve je već izgrađeno...

U gornjoj varoši cvjeta trgovina i obrt, što poprima već velevaroške dimenzije.

Tu je kolodvor a i dunavsko parobrodarstvo našlo se ponukano da tu podigne zasebno otpravništvo. Tu je jedna banka i jedna štedionica, kazalište, što su ga varošani sami sagradili. Sve ovo svjedoči, da gornja varoš cvjeta i napreduje, da se u njoj blagostanje udomaćilo, da je radinost u životu poletu. Gdje je blagostanja i radinosti tu ima izgleda na zaradu i dobit, ovamo grnu ljudi i nastanjuju se...

Van svake je sumnje, da će gornja varoš željeznicom i glavnim kolodvorom doživjeti još veći zamah u svakom pogledu te će još više porasti brojem žiteljstva...

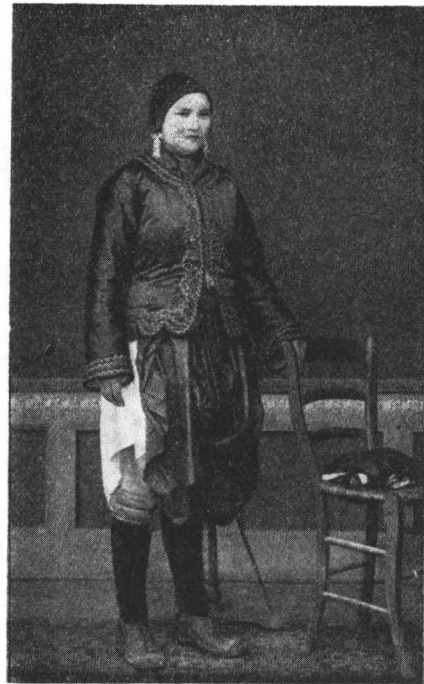
Grad se je još koju godinu natezao sa erarom, dok mu konačno g. 1883. nije uspelo da bašču dobije. Grad je sav taj prostor odma rasparcelirao i u 90-tim godinama XIX. s. ponikao je na tom gruntu najljepši dio Osijeka (Jägerova i Radićeva ulica).

Dr. Josip Bösendorfer.

NEKOLIKO PRIMJERA SLAVONSKE NOŠNJE

Nošnje Slavonije imadu među našim nošnjama svoje zasebno mjesto pa su privlačile već odavna naročitu pažnju koliko svih laika, toliko likovnih umjetnika pa etnografa a dovoljno je spomenuti samo živi interes, kojim su ih prikazivali ili studirali toliki književnici, publicisti kao Stjepan Marjanović (kao jedan od prvih opisivača slavonskih »nošaja«), Mijat Stojanović, Janko Barle. Iso Kršnjavi, Milko Cepelić, klasični slavonski folklorist Josip Lovretić, pa od likovnih prikazivača Nikola Arsenović sa svojim albumom, i od mladih slikara napose Slavko Tomerlin. Etnografe su zanimale zbog svoga sastava, osobina u oblicima i dekoru i s tim u svezi mnogih zanimljivih pitanja o njihovom podrijetlu, razvoju i promjenama, što su ih s tijekom vremena proživjele, dok sa druge strane svima bez razlike sputava po-

zornost živo naglašena sličovitost — naročito starijih tipova, iz prošlih vremena prije jače degeneracije, koja danas toliko preotima mah. Mogle bi se odrediti za slavonske nošnje i određene općene, zajedničke crte (za najveći dio njih slavonsko-srijemskih) ma da se regionalno među njma jasnije odvaja nekoliko suvrstica sa svojim specifičnim obilježjima. Razumljivo je, što svojom napravom i dekorom izazivaju najviše interesa svetačne nošnje djakovštine, pa vinkovačkoga kraja i njihove okoline — s naročito karakterističnim zlatnim vezovima (šamije — ženske kao kape, marame, skutu, prsluci, i dr.). Podrijetlo tim oblicima ukrasa odjeće vodi u Bosnu, odakle je i zlatovez i »šamija« i štošta drugo izviralo i pretakalo se u krajeve preko Save. Otuda se mogu razumjeti i različni — jednom vrlo jasni, drugi put sa-

Nošnja u Gorjanima krajem XIX. stoljeća.

Iz Viškovaca.

Iz Budrovaca.

Iz Babine grede.

Iz Starih Mikanovaca.

kriveni tursko-orientalni elementi bilo u nazivima ili oblicima. No jasno je, da neke od pojedinosti slavonskih nošnja vode dalje prema sjeveru i vežu se usko s analognima u Vojvodini i susjednoj Mađarskoj. Tako će to biti na prvi mah vidno kod muških kabanica (»aljina«) od čohe sa vrlo značajnim izvezenim ili inače apliciranim motivima, ili kod širokih, danas već često vrlo šarenih sukanja i kecelja, muških prsluka sa gustim nizovima puceta, forma šešira i dr. To više iskaču kao par excellence slavonske osobine

Sa izložbe narodne nošnje u Osijeku 1929.
Nošnja iz Čajkovaca kod Vrpolja.

nošnje i njena ukrasa (i ako opet nisu isključivo slavonske) skuti i rukavi ukrašeni redovima, širokim prugama motiva redovno biljnoga karaktera, zatim razmjerno vrlo rašireno nošenje mrkih vunених pregača (katkada protkanih srmom) s resama, osobito u prošlim vremenima, dalje osobiti oblici ukrasa na kožnim odjevnim predmetima, i tu napose omiljelo umetanje komadića zrcala (što se u novije vrijeme provodi i na drugim rukotvorinama) — da se ne spominju i druga manje ili više znatna obilježja ove grupe nošnja. — Dodavši na-

posljedku i forme slavonskih ženskih frizura kao jednu od vrlo značajnih crta opreme, a te se vežu na neki način uz pojedine oblike nošnje (na pr. sitno pletene frizure u djakovštini, požeškoj kotlini, vinkovačkom kraju) — mogli su se tek dotaći markantniji pojavi slavonskih nošnja i opreme — a potanko njihovo proučavanje ima isto toliko interesa koliko i sva nastojanja, da se još živi njihovi tipovi održe, ne kvare nepodesnim gradskim i modnim utjecajima.

Pred sam svršetak gospodarstvene izložbe osječke oblasti pod konac ljeta 1929, bila je, uz izložbu narodnih radova, priređena svečana povorka seljaka i seljakinja iz spomenute oblasti. Taj mimohod je priređen u glavnom poradi propagande za uščuvanje narodne nošnje, a ujedno su se u tu svrhu dijelile nagrade, najbolje obučeni seljaci, to jest onima koji su imali nošnju po mogućnosti netaknutu od gradskog upliva. Najviše je bila zastupana djakovština. Žene u skutama, vezenima zlatom, sa maramama i šamijom »zlatarom« a djevojke gologlave sa kosom očešljanom prama godinama. Muškarci u bogato vezenim odijelima sa prslucima također vezenima zlatom. Samo je nažalost većina zabacila svoju obuću (opanke) i služila se onom iz grada. Još nešto o slikama. Tab. IV. Dvije žene iz Gorjana dobro obučene, samo su cipele gradske. Sl. 12. Cura i curica iz Semeljaca (vidi razliku u češljanju). Sl. 7. Djevojke iz Čajkovaca kod Vrpolja (kosa pletena u široku pletenicu). Tab. IV. Muška nošnja iz Djakovštine sprijeda i s leđa (vidi zlatom vezen prsluk). Tab. III. Nošnja stare žene iz Semeljaca, na polasku u crkvu itd., itd.

U Brodjancima kod Bizovca nose žene i djevojke iznimno kratke suktnje, za ljeto vezene a za zimu vunene; rukavi opleća su protkani zlatom ili svilom te pamukom za »svagdanjice«. Šamije su »zlatare«, djevojke imaju prednju kosu do na vrh tjemena odrezanu i počešljanu u čelo, nedjeljom nose vijenac od zlatnog ili srebrnog klasja. (Žene imaju sasvim očišane glave). Tab. I.) Na lijevo žene u nošnji za zimu sa domaćim tkanim pregačama, a na desno žena i djevojka u vezenom odijelu. Čarape su pletene raznobojnom vunom sa prugama po dužini. Tab. III. Djevojka i momak, Brodjanci. Tab. III. Djevojke i u pozadini momak iz Sopja kod Slatine, u jednostavnoj narodnoj nošnji, tkivo voranac, vez čupavac (crveno modro) pregača crvena sa bijelim prugama.

Prigodom te izložbe u Osijeku izaslao je onamo Etnografski Muzej u Zagrebu gđicu Terezu Paulićevu.

Dr. Milovan Gavazzi.

*Kolo u Djakovu g. 1920.
(Prednjih 7 snimaka starije slavonske nošnje čuva Etnografski Muzej u Zagrebu).*

Iz Brodanaca kod Bizovca. (Zbor u Osijeku 1929.)

»Narodna Starina« knj. VIII., sv. 18.
Prilog članku: Dr. Milovan Gavazzi: Nekoliko primjera slavonske nošnje

Iz Štitara. *Iz Vrbanje.*
(Ove su 2 fotografije iz zbirke Etnografskog Muzeja u Zagrebu.)

Sa izložbe narodne nošnje u Osijeku 1929.

»Narodna Starina« knj. VIII., sv. 18.
Prilog članku: Dr. Milovan Gavazzi: Nekoliko primjera slavonske nošnje

Iz Brodanaca pokraj Bizovca.

Stara žena iz Semeljaca.

Iz Sopja kod Slatine.

»Narodna Starina« knj. VIII., sv. 18.
Prilog članku: Dr. Milovan Gavazzi: Nekoliko primjera slavonske nošnje

Iz Gorjana pokraj Djakova.

Iz Brodanaca pokraj Bizovca.

Iz Djakovštine

»Narodna Starina« knj. VIII., sv. 18.
Prilog članku: Dr. Milovan Gavazzi: Nekoliko primjera slavonske nošnje